

провадженні в дайджестах судової практики, так і здійснення узагальнення судової практики судів першої та апеляційної інстанцій.

Враховуючи вищевикладене, констатуємо, що обставини непереборної сили у вигляді військової агресії проти України вимушують вживати нових заходів, направлених як на забезпечення, у тому числі, ЄДРСР від неправомірних дій, так і на підвищення ефективності правозастосування.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
2. Про продовження строку дії воєнного стану: Указ Президента України від 17 травня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2022#Text>
3. Порядок ведення Єдиного державного реєстру судових рішень, затверджений Рішенням Вищої ради правосуддя № 1200/0/15/-18 від 19 квітня 2018 р. URL: <https://is.gd/aUvRJq>
4. Лист Торгово-промислової палати України щодо засвідчення форс-мажорних обставин від 28 лютого 2022 р. URL: https://cci.vn.ua/wp-content/uploads/2022/02/Lyst_TPPU_fors-mazhor_-28.02-1.jpg
5. Регламент засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), затверджений рішенням Президії ТПП України № 44(5) від 18.12.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0040571-14#Text>
6. Князев В. С. Ми всі згуртувалися і намагаємося швидко вирішити питання, що виникають у судовій системі у зв'язку з війною. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1267529/>

Ключові слова: Верховний Суд, кримінальне провадження, воєнний стан, судові рішення, Єдиний державний реєстр судових рішень.

Key words: the Supreme Court, criminal proceedings, state of war, court decisions, the Unified State Register of Court Decisions.

ОСТРЕНКО МИКОЛА ВІКТОРОВИЧ

*Національна академія внутрішніх справ України,
ад'юнкт кафедри кримінального процесу*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Як відомо, наука кримінального процесу сьогодні постає на засадах захисту прав та законних інтересів кожного з учасників кримінального провадження. Так, одним із ключових положень у реалізації вищевка-

заних завдань є інститут реабілітації у кримінальному процесуальному праві, який досі не унормований та зокрема положення з відшкодування шкоди завданої особі незаконно притягнутої до кримінальної відповідальності.

На сьогодні наука кримінального процесу визнає наступні форми відшкодування шкоди: 1) підозрюваним, обвинуваченим, а також за його згодою будь-якою іншою фізичною чи юридичною особою на будь-якій стадії кримінального провадження (добровільне відшкодування шкоди); 2) за результатом розгляду цивільного позову в кримінальному провадженні на підставі відповідного судового рішення; 3) за рахунок Державного бюджету у випадках та в порядку, передбачених законом [1, с. 143]. Незважаючи на диференціацію засобів відшкодування шкоди більш легальнішою та унормованою є судова компенсація, така яка здійснюється відповідно до легального судового рішення.

Головним законодавчим актом, яким регламентується діяльність судового органу під час розрахування завданої шкоди у ході незаконного кримінального засудження є Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 01.12.1994 р. (далі – Закон 266/94 ВР), також Постанова Пленуму Верховного суду України № 4 від 31.03.1995 р. (далі – Постанова ПВС № 4) Так, відповідно до положень, викладених у п. 1 ст. 13 Закону 266/94 ВР *«Питання про відшкодування моральної шкоди за заявою громадянина вирішується судом відповідно до чинного законодавства...»* [2], законодавець визнає право особи на відшкодування за завдання моральної шкоди виключно у позовній формі. Відповідно до діючого положення пп. 1 п. 17-1 Постанови ПВС № 4 *«У кримінальній справі вимоги про відшкодування моральної шкоди розглядаються і вирішуються судом за умови, що особу, якій її заподіяно, визнано в установленому законом порядку потерпілим та цивільним позивачем і що у справі є письмова заява, яка за змістом відповідає ст. 137 ЦПК»* [3]. Тож, як можна зрозуміти, у діючій постанові досі використовується застаріла термінологія КПК України 1960 р. та, як можна зрозуміти, нехтуються положення про цивільного позивача (ст. 61 КПК України), як окремого учасника кримінального процесу. А також, вимагається від особи, якій було завдано моральної шкоди бути водночас потерпілим у кримінальному провадженні та цивільним позивачем, а також провадження повинно містити письмову заяву про завдану особі шкоду. Так, можна визнати, що норми сучасного КПК України передбачають відшкодування шкоди не лише потерпілому у кримінальному провадженні, а й іншим учасникам.

Кримінальна процесуальна реабілітація це публічно-правова діяльність, вона вимагає активності саме від державних органів. На нашу думку недопустимо вимагати від особи, якій завдано моральної шкоди формування окремого позову на підставі норм ЦПК України. Підставою для переходу на стадію реабілітації незаконно засудженої особи є виправдувальний вирок. У свою чергу, результатом реабілітації,

як окремої судової стадії у кримінальному провадженні є «рішення про реабілітацію», яке за нашим визначенням має наступні дані: *«...у якому зазначаються перелік порушень під час здійснення кримінального провадження прав, які повинні бути негайно поновлені відповідним державним органам, вид та найменування майна, що необхідно повернути, розмір відшкодованої шкоди. Рішення про реабілітацію фізичної та/або юридичної особи є підставою для порушення дисциплінарного або кримінального провадження відносно осіб, які приймали незаконне, необґрунтоване рішення»* [4, с. 331].

Так, у ході розгляду реабілітаційного процесу з метою конкретизації завданих постраждалій особі моральних страждань, остання матиме право заявляти клопотання у порядку, визначеним нормами КПК України. Діючі норми КПК України допускають, але не зобов'язують постраждалу особу долучати заяву у кримінальному провадженні. Що стосується участі представників органів влади у ході реабілітаційного процесу, то на відміну від положень пп. 2 п. 10-1 Постанови ПВС № 4, на нашу думку, доречніше буде визнати представників правоохоронних органів у якості третьої сторони у реабілітаційному процесі, ніж відповідачем. Так, як шкода, завдана діями, чи бездіяльністю органів, що здійснюють досудове розслідування, оперативно-розшукові заходи, прокуратури та суду здійснюється за рахунок Державного бюджету України.

Таким чином, на нашу думку, буде доречнішим внести відповідні корективи до Постанови ПВС № 4 замінити уживані терміни: «кримінальна справа» на «кримінальне провадження», «кримінально-процесуальний кодекс України» на «кримінальний процесуальний кодекс України». На нашу думку, допустимо подання цивільного позову у кримінальному провадженні особі у разі якщо нанесена моральна шкода не вплинула на законність винесеного вироку у кримінальному судочинстві, тобто якщо воно є правомірним. У зв'язку із цим, вважати що особі завдано моральної шкоди у ході незаконного кримінального переслідування немає підстав, а тому вищезазначені скарги повинні бути розглянуті у цивільно-правовій площині за механізмами так званого регресного позову. У разі якщо рішення про відшкодування моральної шкоди приймається у межах реабілітаційного процесу, буде доречним замінити положення п. 14 Постанови ПВС № 4 наступним положенням: *«Відшкодування моральної шкоди, завданої органам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду та її розмір вирішується у реабілітаційному процесі судом відповідно до вимог, викладених у положеннях чинної Постанови»*.

Замінити положення абзацу 2 п. 17-1 на *«У кримінальному провадженні вимоги про відшкодування моральної шкоди розглядаються і вирішуються судом за умови, що під час кримінального провадження до початку судового розгляду цивільним позивачем було пред'явлено цивільний позов до підозрюваного, обвинуваченого або до фізичної чи юридичної особи. Форма та зміст позовної заяви повинні відповідати*

вимогам, встановленим до позовів, які пред'являються у порядку цивільного судочинства». Положення абзацу 3 п. 17-1 видалити.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процес, підручник, за ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного, Київ, 2013, 544 с.
2. Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 01.12.1994 р., веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.05.2022).
3. Постанова Пленуму Верховного суду України № 4 від 31.03.1995 р. веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text> (дата звернення: 01.05.2022).
4. Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін. Київ, НАВС, 2021 р., 376 с.

Ключові слова: кримінальний процес, інститут реабілітації, реабілітація, відшкодування шкоди, моральна шкода.

Key words: criminal process, institute of rehabilitation, rehabilitation, compensation for damage, moral damage.

СЛІПЕНЮК ТЕТЯНА МИХАЙЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності*

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Статтею 3 Конституції України закріплено вихідну засаду правової держави – людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. На державу покладено обов'язок не лише визнавати, а й гарантувати і забезпечувати додержання прав людини й громадянина, сприяти їм у реалізації своїх особистих прав.

Разом з тим, у зв'язку з повномасштабною військовою агресією Російської Федерації проти України та запровадженням в нашої країні воєнного стану, правова регламентація взаємовідносин особи і держави зазнала численних змін. Торкнулись останні й порядку здійснення кримінального провадження. Враховуючи той факт, що в саме в кримінальному провадженні найбільше обмежуються конституційні права